

УДК 81'33+801.6:801.631.5

О. О. Вялікова,
кандидат філологічних наук, доцент
(Київський національний лінгвістичний університет)
sinoyo@nm.ru
ORCID: 0000-0001-5475-4543

ДИНАМІКА ФОРМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ КРЕОЛІЗОВАНОГО ВІРШОВАНОГО ТЕКСТУ І ЙОГО ПРАГМАТИЧНОГО ВПЛИВУ

У статті представлено структуру креолізованого віршованого тексту у вигляді формальної моделі. Під креолізованим віршованим текстом у роботі розуміється візуальна поезія у всіх її проявах: конкретна поезія, фігурний вірш та заум. У статті простежується взаємозалежність динаміки структури креолізованого віршованого тексту та його прагматичного впливу на читача. Структура креолізованого віршованого тексту складається з таких конститuentів, як вербальні елементи, графічні виражальні засоби, графічні стилістичні прийоми й зображувальні елементи.

Ключові слова: візуальна поезія, формальна модель тексту, прагматика тексту, вербальні елементи, зображувальні елементи, графічні стилістичні прийоми.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Візуалізація інформації у КВТ стала комунікативним засобом, який допомагає спростити процес декодування повідомлення, оскільки імплікує певні контексти, потенційні асоціації, розвиває інтерпретаційні можливості комунікантів [1: 175]. Таким чином, вербально-іконічна комунікативна стратегія сприяє підсиленню прагматичного ефекту креолізованого тексту [2: 194].

Як зазначає Г. Н. Тельмінов, цілісність креолізованого тексту проявляється "в узгодженні, тісній взаємодії вербального та іконічного компонентів на різних рівнях: змістовному, мовному, композиційному" [3: 300]. Взаємодія на рівні змісту передбачає наявність семантичної взаємодії між негомогенними компонентами рекламного повідомлення: знаки вербального та візуального кодів позначають одні й ті самі об'єкти або різні об'єкти, пов'язані тематично чи асоціативно. Взаємодія на мовному рівні веде до активізації інтерпретаційних можливостей адресата. Взаємоузгодження компонентів на композиційному рівні передбачає кореляцію зображення зі словом, реченням, абзацом з урахуванням хронології подачі інформації [4: 149–161].

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Останнім часом візуальна поезія повертається до сфери вивчення українськими (В. П. Бедрик, А. К. Мойсієнко, Н. В. Шевельова-Гаркуша та ін.) та зарубіжними вченими (I. Davidson, J. Morrison, J. Cauley та ін.). Дослідники зупинялись на символічних характеристиках візуальної поезії (В. О. Липчанська), на прагматичній складовій креолізованого тексту (Я. І. Тяжлов), на інтермедіальності просторової специфіки візуального твору (Н. Д. Мочернюк). Окреслено структуру відносин у двох каналах комунікації – автор-читач (я – він) та я – я (медитативні або герметичні тексти, ідеальним читачем яких є, насамперед, сам автор) у сучасній українській візуальній поезії [5: 34].

Окреслення невирішених питань, порушених у статті. Динаміка структури креолізованого віршованого тексту (далі КВТ) прагне до більшої візуалізації. Вдосконалення структури КВТ рухається в бік зображувальних засобів: вербальні елементи (ВЕ) → графічні виражальні засоби (ГВЗ) → графічні стилістичні прийоми (ГСП) → зображувальні елементи (ЗЕ). Чим більша кількість використання ГСП та ЗЕ у формальній моделі КВТ, тим більш візуалізованим є текст. Найвищий ступінь візуалізації (менше вербальних та більше зображувальних елементів в структурі КВТ) є показником завершеності візуалізованого тексту. Щоб наочно це довести, нижче подано порівняння формальних моделей американських та українських креолізованих віршованих текстів.

Метою статті є показати зрушення динаміки структури креолізованого віршованого тексту в бік більшої іконічності та збільшення за рахунок цього прагматичного впливу тексту. Мета досягається через виконання таких завдань:

- відібрати переосмислені авторами креолізовані віршовані тексти;
- вирахувати формальні моделі креолізованих віршованих текстів;
- порівняти ці моделі на предмет елементарного складу.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Американська поетка Мері Еллен Солт створила серію конкретних віршів, об'єднаних концепцією змалювання квітучого кизилю. Перший вірш "Dogwood: First Movement" (рис. 1) виглядає як квітка кизилю (англ. dogwood), створена з літер слова dogwood. В цьому КВТ виділяються 5 вербальних елементів (1 слово, 4 літери), 1 ГСП (графічна образність) і 1 ЗЕ (об'єкт – власне квітка).

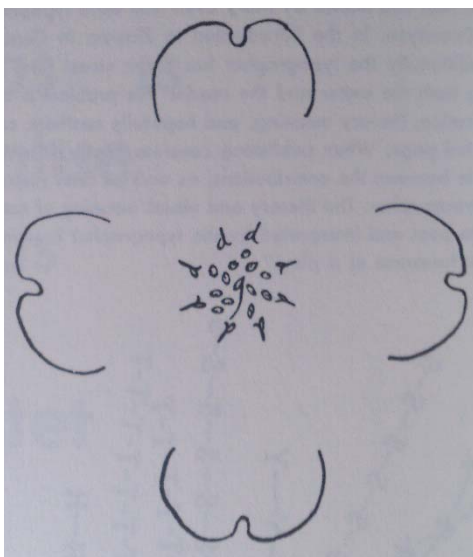

Рис. 1. "Dogwood: First Movement"

Dogwood: First Movement - Mary Ellen Solt

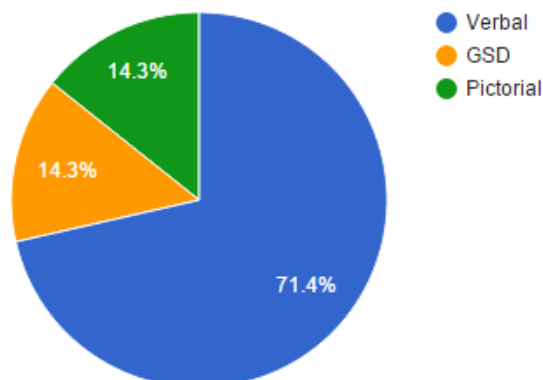

Рис. 2. Кругова діаграма до КВТ "Dogwood: First Movement"

Формальна модель $mKBT \left\langle \frac{14,3\%GSD + 14,3\%P}{71,4\%V} \right\rangle$ показує, що більшу частину структури цього КВТ займають вербальні елементи – 71,4 %, а співвідношення компонентів тексту – 5:2 на користь верба ліки (рис. 2). Креолізація відбувається у ГСП графічна образність, коли вербальні елементи, тобто літери d, o, g і w утворюють об'єкт, а саме – квітку кизилу.

В наступному тексті "Dogwood: Second Movement" (рис. 3) виділяються 10 ВЕ (слова dogwood), 3 ГВЗ (сегментація тексту, знаки інших семіотичних систем, типи набору та шрифту), 1 ГСП (графічна образність) і 5 ЗЕ (4 об'єкти і 1 оформлення тексту).

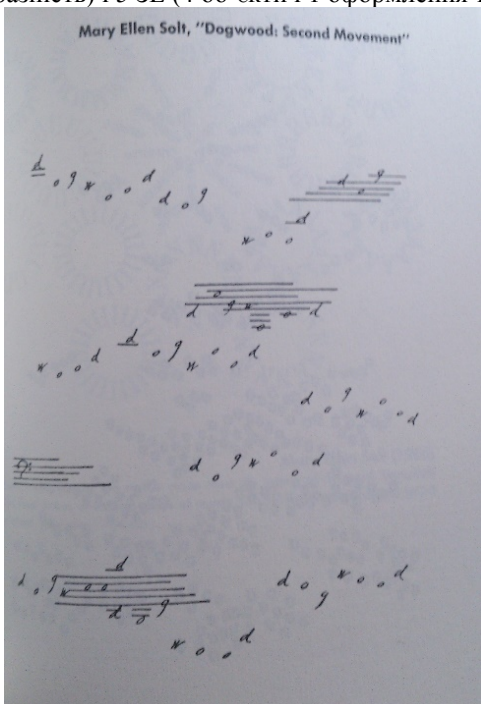

Рис. 3. "Dogwood: Second Movement"

Dogwood: Second Movement - Mary Ellen Solt

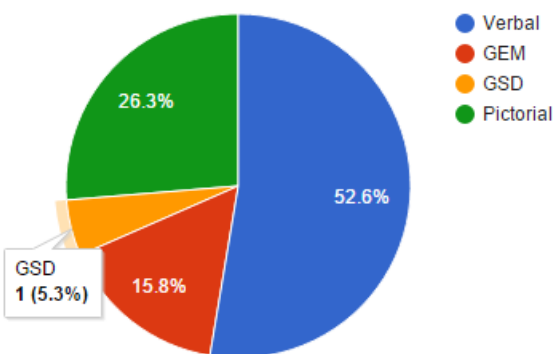

Рис. 4. Кругова діаграма до КВТ "Dogwood: Second Movement"

Формальна модель $mKBT \left\langle \frac{15,8\%GEM + 5,3\%GSD + 26,3\%P}{52,6\%V} \right\rangle$ показує все ще високий, проте нижчий за попередній текст, відсоток вживання вербальних елементів в структурі КВТ (рис. 4). Співвідношення вербальних і невербальних елементів в структурі КВТ – 10:9 на користь вербаліки, проте різниця вже майже несуттєва. В будові цього КВТ задіяно більше зображувальних елементів та додано три ГВЗ для створення графічного образу мелодії.

В третьому вірші "Dogwood: Third Movement" (рис. 5) виділяються тільки зображувальні елементи. Формальна модель тексту представлена формулою $mKBT \left\langle 100\%P \right\rangle$ (рис. 6).

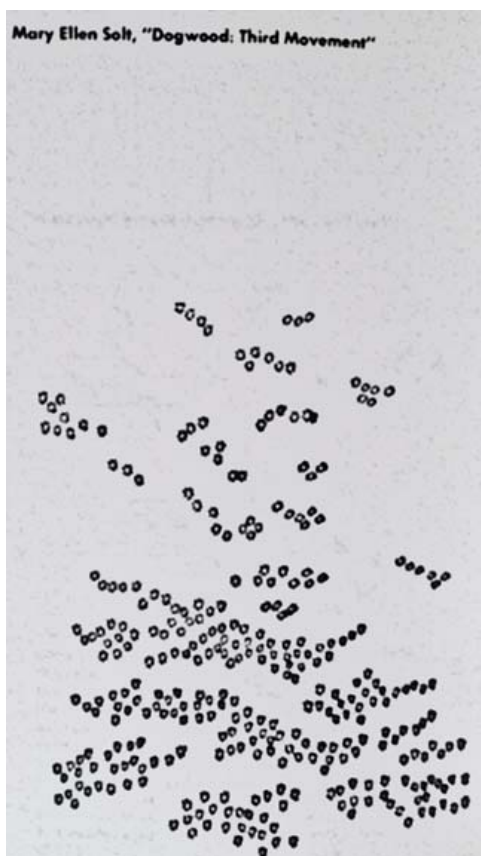

Рис. 5. "Dogwood: Third Movement"

Dogwood: Third Movement - Mary Ellen Solt

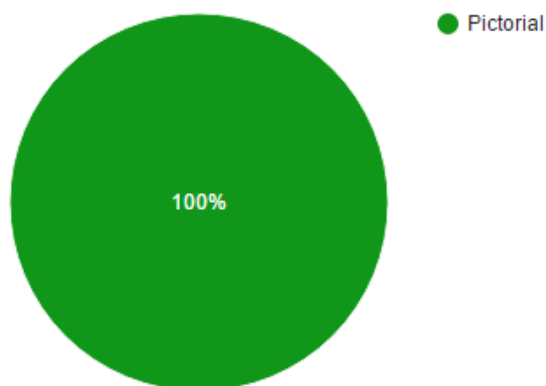

Рис. 6. Кругова діаграма до КВТ "Dogwood: Third Movement"

Такий КВТ є межовим видом креолізованого тексту, оскільки не містить вербальних елементів взагалі. Креолізація тут відбувається майже за межами його структури, оскільки він розглядається в контексті з двома попередніми віршами поетки. Досліджуючи тексти з частковою креолізацією, в яких вербальний та невербальний компоненти є відносно автономними, Ю. В. Стодолінська зазначає, що між компонентами встановлюються автосемантичні відношення [6: 105]. На прикладі останнього КВТ показано, що до текстів з частковою креолізацією (або межових станів креолізації) також належать тексти виключно з невербальних елементів, в яких формальна модель представлена формулою $m\text{КВТ} < 100\%P >$.

У запропонованих дослідниками [7: 14] класифікаціях кореляції тексту та зображення зазначається паралельна – залежно від референтного співвідношення, або репетиційна кореляція – залежно від співвідношення об'єму інформації у відеовербальних текстах (термін О. В. Пойманової), переданої різними знаками, та ролі зображення [8]. У зв'язку з цим О. В. Пойманова зазначає, що зображення в цілому повторює вербальний текст, повного ж повторення бути не може через специфіку знаків тієї чи іншої системи [8]. У результаті аналізу, Ю. В. Стодолінська доходить висновку, що креолізовані тексти, у яких вербальний та невербальний компоненти мають автосемантичні відношення, можуть мати не лише однакове (майже однакове), а й різні значення. Тому вчена пропонує виокремити креолізовані тексти:

- у яких вербальний та невербальний компонент мають однакове значення;
- у яких вербальний та невербальний компонент мають різні значення [6: 106].

У розглянутому тексті "Dogwood: Third Movement" М. Е. Солт (рис. 5) не виділено вербального компоненту, тому відсутні автосемантичні відношення, а сам КВТ не належить до жодного з запропонованих Ю. В. Стодолінською видів. Проте цей вірш належить до текстів конкретної поезії за визначенням автора та критиків, тому будучи створеним виключно з зображувальних елементів, відносно таким текст до межового виду креолізованих текстів.

Простежуючи розвиток структури КВТ на трьох віршах, які відображують одну ідею, видно, що вербальні елементи задіяні спочатку найбільшою мірою й займають майже дві третини структури КВТ. Далі кількість і різновид невербальних елементів розширюється, а вербальні елементи займають вже половину структури КВТ. І нарешті, вся структура КВТ збудована із невербальних компонентів, зокрема зображувальних елементів.

Тяжіння до більшої візуалізованості текстів під час їх переосмислення та передрукування також простежується на двох збірках українського поета В. Женченка "Спрага на двох" і "Зорова поезія".

Структура деяких текстів змінюється не дуже сильно, оскільки додається тільки один зображувальний елемент – колір, при цьому формальна модель також змінює вигляд, але знову ж таки не дуже помітно. Такі зміни спостерігаються у структурі текстів "Кінець заздрошам" і "Печать шовініста".

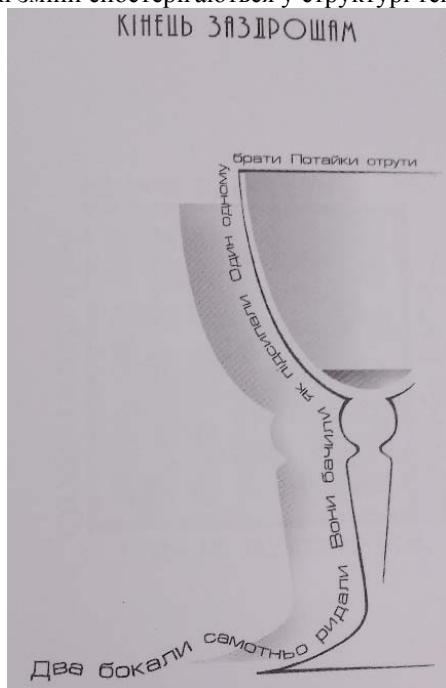

Рис. 7. "Кінець заздрошам"

Кінець заздрошам - Віктор Женченко

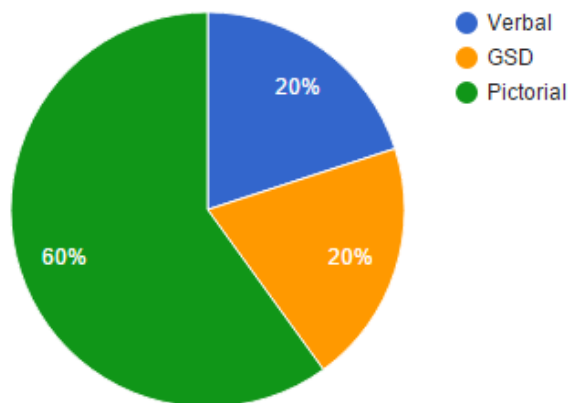

Рис. 8. Кругова діаграма до КВТ "Кінець заздрошам"

Прагматичний вплив вірша "Кінець заздрошам" (рис. 7) з додаванням ЗЕ *колір* (червоний) змінюється тільки в бік більшої експресивності завдяки яскравості представлення. Смісл тексту залишається незмінним. Формальна модель цього КВТ зазнає змін від $mKBT < \frac{20\%GSD + 60\%P}{20\%V} >$ (рис. 8) до

$mKBT < \frac{16,7\%GSD + 66,6\%P}{16,7\%V} >$. Кількість вербальних елементів не змінюється, проте зменшується відсоток, що впливає на прагматику КВТ. В такому тексті колір має на увазі ще до того, як автор вводить його до структури. В певних випадках, колір може уточнювати смисл. Наприклад, що в бокалі було саме вино, оскільки воно червоного кольору. Червоний колір також є символом крові, яка і свою чергу стає метазнаком і символізує кровне рідство героїв та / або їх смерть.

В тих самих збірках є тексти, формальна модель яких змінюється доволі помітно, і це має вплив на прагматику КВТ. Такими текстами є "Крило", "Телеграма ластівкам" і "Благодать".

Помітні зміни в структурі й прагматичному впливі тексту "Телеграма ластівкам" (рис. 9 і 10), де крім кольору автор додав декілька зображувальних елементів – малюнки трьох соколів та могили, завдяки якій електричний стовп поряд дуже нагадує хрест. У першому тексті виділяються 4 ВЕ (речення), 8 ЗЕ (7 об'єктів, 1 оформлення тексту), 4 ГВЗ (скорочення *KP*, що означає *крапка* у телеграмі) і 4 ГСП (графічна образність). У другому тексті виділяються 4 ВЕ (речення), 8 ЗЕ (9 об'єктів, 1 оформлення тексту, 1 колір), 4 ГВЗ (скорочення) і 4 ГСП (графічна образність). У такий спосіб формальна модель тексту змінюється від $mKBT < \frac{29,8\%GEM + 6,6\%GSD + 26,9\%P}{29,8\%V} >$ до $mKBT < \frac{20\%GEM + 8\%GSD + 47,1\%P}{20\%V} >$. Формальне представлення показує зменшення відсотку вербальних елементів у структурі КВТ, хоча їх кількість залишається незмінною. Зсув у співвідношенні структурних елементів з 4:13 до 4:16 відбувається за рахунок включення в структуру зображувальних елементів (на три більше за попередній текст).

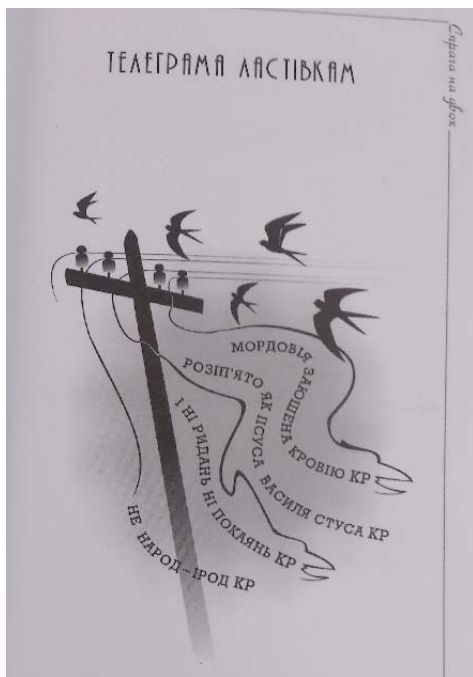

Рис. 9. "Телеграма ластівкам" (1)

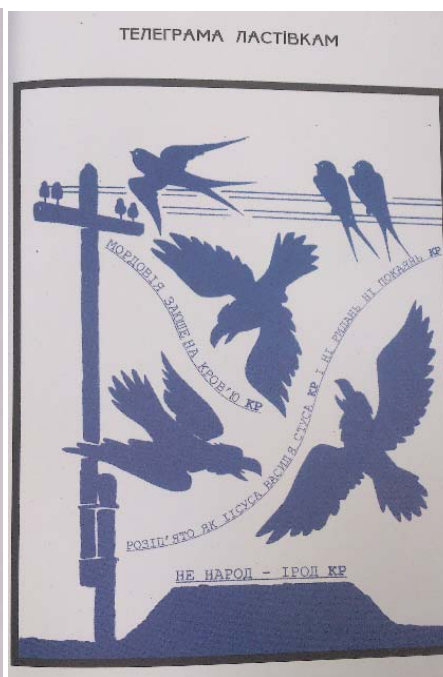

Рис. 10. "Телеграма ластівкам" (2)

Аналіз формальних моделей показує, що обидва тексти є креолізованими, оскільки наявне співвідношення вербальної складової до невербальної. Другий текст є більш візуалізованим за рахунок більшої кількості невербальних елементів при незмінній кількості вербальних. Додавання зображувальних засобів змінює прагматичний вплив КВТ через утворення додаткових смислів і образів.

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Формальне моделювання креолізованого віршованого тексту є ефективним методом дослідження його структури. Зіставлення формальних моделей КВТ показує тяжіння до більшої візуалізації текстів шляхом зменшення вербальних елементів у структурі КВТ та збільшення кількості зображувальних елементів при переосмисленні творів авторами. Перспективою подальшого дослідження є перевірка ізоморфності формальних моделей КВТ через утворення штучних КВТ за допомогою типової структури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Білюк І. Л. Брендинг міст в англomовному комунікативному просторі : вербальна і візуальна складові : дис... кандидата філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / Інна Леонідівна Білюк. – Житомир, 2016. – 238 с.
2. Крутько Т. В. Прецедентні феномени у текстах англomовної реклами / Т. В. Крутько // Лінгвістика XXI століття : нові дослідження і перспективи. – К., 2011. – С. 190–197.
3. Тельминов Г. Н. Інтернет-реклама как вид креолізованного текста / Г. Н. Тельминов // Вестник Нижегородского университета имени Н. И. Лобачевского. – 2009. – № 5. – С. 300–304.
4. Каратаєва М. В. Особливості брендингу Apple : мовний та візуальний аспекти / М. В. Каратаєва // Лінгвістика XXI століття : нові дослідження і перспективи. – К., 2012. – С. 149–161.
5. Бедрик В. П. Комунікація та автокомунікація в сучасній українській візуальній поезії / В. П. Бедрик // Літературознавчі студії. – Вип. 35. – К. : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2012. – С. 33–37.
6. Стодолінська Ю. В. Класифікація креолізованих текстів у дискурсі маркетингу американських компаній дитячого одягу / Ю. В. Стодолінська // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". – Сер. : Філологія. Мовознавство. – Вип. 204. Том 216. – 2013. – С. 103–109.
7. Головіна Л. В. Влияние иконических и вербальных знаков при смысловом восприятии текста : автореф. дисс. на соиск. научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 "Теория Языка" / Л. В. Головіна. – М., 1986. – 21 с.
8. Пойманова О. В. Семантическое пространство видеoverбального текста : автореф. дисс. на соиск. научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 "Общее языкознание, социолінгвістика, психолінгвістика" / Ольга Валентинівна Пойманова. – М., 1997. – 24 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Bilyuk I. L. Brendynh mist v anhlomovnomu komunikatyvnomu prostori : verbal'na i vizual'na skladovi [City Branding in the English Communicative Space] : dys... kandydata filol. nauk : spets. 10.02.04 "Hermans'ki movy" / Inna Leonidivna Bilyuk. – Zhytomyr, 2016. – 238 s.
2. Krut'ko T. V. Precedentni fenomeny u tekstakh anhlomovnoyi reklamy [Precedent Phenomena in the English Advertisement Texts] / T. V. Krut'ko // Lihvistyka XXI stolittya : Novi doslidzhennia i perspektyvy [Linguistics of the 21st Century : New Studies and Perspectives]. – K., 2011. – S. 190–197.

3. Tel'mynov H. N. Internet-reklama kak vid kreolizovannogo teksta [The Internet Advertisement as a Type of the Creolized Text] / H. N. Tel'mynov // Vestnik Nizhegorodskogo universiteta imeni N. I. Lobachevskogo [Journal of Lobachevsky University of Nizhni Novgorod]. – 2009. – №5. – S. 300–304.
4. Karataieva M. V. Osoblyvosti brendinhu Appla: movnyi ta vizual'nyi aspekty [Special Features of the Apple Branding: Linguistic and Visual Aspects] / M. V. Karataieva // Lihvistyka XXI stolittya: Novi doslidzhennia i perspektyvy [Linguistics of the 21st Century: New Studies and Perspectives]. – K., 2012. – S. 149–161.
5. Bedryk V. P. Komunikatsiia ta avtokomunikatsiia v suchasni ukraïns'kii vizual'nii poezii [Communication and Autocommunication in the Modern Ukrainian Visual Poetry] / V. P. Bedryk // Literaturoznavchi studii [Literary Studies]. – Vyp. 35. – K.: KNU im. Tarasa Shevchenka, 2012. – S. 33–37.
6. Stodolins'ka Yu. V. Klasyfikatsiia kreolizovanykh tekstiv u dyskursi marketynhu amerykans'kykh kompanii dytiachoho odyahu [The Creolized Texts Classification in the Marketing Discourse of the American Companies of the Children Clothes] / Yu. V. Stodolins'ka // Naukovi pratsi [Chornomors'koho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylans'ka akademiia"] [Proceedings [Petro Mohyla Black Sea State University Complex "Kyiv-Mohyla Academy"]]. – Ser.: Filolohiia. Movoznavstvo. – Vyp. 204. Tom 216. – 2013. – S. 103–109.
7. Golovyna L. V. Vlianye ikonycheskikh y verbal'nykh znakov pri smyslovom vospriyatii teksta [The Influence of the Iconic and Verbal Signs during the Semantic Perception of a Text]: avtoref. diss. na soisk. nauchn. stepeni kand. filol. nauk: spets. 10.02.19 "Teoriya Yazyka" / L. V. Golovina. – M., 1986. – 21 s.
8. Poymanova O. V. Semanticheskoe prostranstvo videoverbal'nogo teksta [The Semantic Space of the Videoverbal Text]: avtoref. diss. na soisk. nauchn. stepeni kand. filol. nauk: spets. 10.02.19 "Obshchee yazykoznanie, sotsyolinhvistika, psikholinhvistika" / Olga Valentynovna Poimanova. – M., 1997. – 24 s.

Вяликова Е. А. Динамика формальной модели креолизованного стихотворного текста и его прагматического влияния.

В статье представлена структура креолизованного стихотворного текста в виде формальной модели. Под креолизованным стихотворным текстом в работе понимается визуальная поэзия во всех её проявлениях: конкретная поэзия, фигурный стих и заумь. В статье прослеживается взаимозависимость динамики структуры креолизованного стихотворного текста и его прагматического влияния на читателя. Структура креолизованного стихотворного текста состоит из таких конституэнттов, как вербальные элементы, графические выразительные средства, графические стилистические приёмы и изобразительные элементы.

Ключевые слова: визуальная поэзия, формальная модель текста, прагматика текста, вербальные элементы, изобразительные элементы, графические стилистические приёмы.

Vialikova O. O. The Dynamics of the Formal Model of the Creolized Verse Text and Its Pragmatic Influence.

The research deals with the structure of the creolized verse text in the form of the formal model. The creolized verse text is understood in the paper as the visual poetry in all its kinds: concrete poetry, shape poetry and zaum. The material is the visual poems of the American and Ukrainian poets. The proposed methodic is a combination of system-structural and linguosemiotic approaches to the study and interpretation of the creolized verse text. The structure of the text is shown as a mathematical formula where the nonverbal part of the creolized text is related to the verbal one by means of the division sign. The verbal part is represented by letters, morphemes, words and sentences. The nonverbal one includes graphic expressive means, graphic stylistic devices and pictorial elements.

There is a traced interdependence between the dynamics of the creolized verse text structure and its pragmatic influence on the reader. The interdependence is discovered by means of comparison of the formal models of texts. While redefining the visual structure of the analyzed texts, the authors use more nonverbal elements and less verbal ones as a rule. Hence, the dynamics of the formal model of the creolized verse text is translocating to the nonverbal part of the creolization.

Key words: visual poetry, formal model of the text, text pragmatics, verbal elements, pictorial elements, graphic stylistic devices.